

**JAMIYATNING FALSAFIY TAHLILI VA UNING HAYOTIY
SOHALARI**

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy kafedra fanlar o'qituvchisi

Abrorxon Ochilov Qiyom o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

1-24-guruh psixologiya talabasi

Mallayeva Hilola Isroilovna

Annotatsiya mazkur maqolada jamiyat tushunchasi, uning falsafiy mohiyati va asosiy hayotiy sohalari chuqur tahlil qilinadi. Jamiyatning shakllanishi, rivojlanishi va tuzilmasi tarixiy-falsafiy nuqtayi nazardan yoritilgan. Maqolada ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy sohalar alohida tahlil qilinib, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyati falsafiy mulohazalar asosida bayon etilgan. Har bir sohaning jamiyatdagi o'ziga xos roli, inson hayoti bilan uzviy bog'liqligi ko'rsatib berilgan. Xulosa qismida esa jamiyat taraqqiyotining poydevori insonning ma'naviy yuksalishiga bog'liq ekani ta'kidlanadi. Maqola o'quvchiga jamiyatni chuqurroq anglash, uning ichki mexanizmlarini tushunishda yordam beradi.

Kalit so'zlar jamiyat, falsafa, ijtimoiy soha, iqtisodiy soha, siyosiy soha, ma'naviyat, inson, taraqqiyot, qadriyatlar, boshqaruv.

Абстрактный в статье дается глубокий анализ понятия общества, его философской сущности и ключевых сфер жизни. Формирование, развитие и структура общества исследуются с исторической и философской точки зрения. В статье отдельно анализируются социальная, экономическая, политическая и духовная сферы, а также описывается их роль и значение в развитии общества на основе философских соображений. Показана уникальная роль каждой сферы в обществе и ее неразрывная связь с жизнью человека. В заключении подчеркивается, что основой общественного развития является

духовное развитие человека. Статья помогает читателю глубже понять общество и его внутренние механизмы.

Ключевые слова общество, философия, социальная сфера, экономическая сфера, политическая сфера, духовность, человек, развитие, ценности, управление.

Abstract this article provides a thorough analysis of the concept of society, its philosophical essence and main spheres of life. The formation, development and structure of society are covered from a historical and philosophical point of view. The article analyzes the social, economic, political and spiritual spheres separately, and their role and significance in the development of society are described on the basis of philosophical considerations. The specific role of each sphere in society and its inextricable connection with human life are shown. The conclusion emphasizes that the foundation of social development depends on the spiritual elevation of man. The article helps the reader to understand society more deeply and its internal mechanisms.

Keywords society, philosophy, social sphere, economic sphere, political sphere, spirituality, man, development, values, management

Kirish . Jamiyat insoniyat hayotining eng muhim shakli hisoblanadi. Uning shakllanishi, rivojlanishi va mohiyatini tushunish falsafa fanining eng muhim vazifalaridan biridir. Har bir jamiyat o'ziga xos tarixiy, madaniy va ijtimoiy xususiyatlarga ega bo'lib, u insonning ongli faoliyati natijasida yuzaga keladi. Falsafa nuqtayi nazaridan jamiyatni tahlil qilish — bu uning chuqur mohiyatini, tuzilmasini va taraqqiyot qonuniyatlarini anglashdir. Bugungi globallashuv davrida jamiyatni chuqur tahlil qilish, uni falsafiy nuqtayi nazardan anglash nihoyatda muhimdir. Chunki insoniyat sivilizatsiyasi tobora murakkablashib, yangi ijtimoiy, madaniy va texnologik muammolarni yuzaga keltirmoqda. Falsafa esa bu murakkabliklar ichidan yo'l topish, ularni tizimli va mantiqiy asosda tushunishga xizmat qiladi. Ayniqsa, jamiyatda kechayotgan o'zgarishlar, qadriyatlar inqirozi, yoshlar tarbiyasi va axloqiy tanazzul jarayonlari fonida falsafiy qarashlar jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib qolmoqda. Shuningdek, jamiyatni tashkil etuvchi asosiy sohalar — ijtimoiy,

iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy tuzilmalarni chuqur o'rganish orqali biz jamiyatning bugungi holatini va istiqbolini anglay olamiz.

Asosiy qism.

Jamiyat — bu insonlarning tarixiy rivojlanishda hosil qilgan ijtimoiy munosabatlar tizimidir. Bu tizim nafaqat moddiy hayot bilan, balki ma'naviy, axloqiy va intellektual qadriyatlar bilan ham bog'liqdir. Ilk davr jamiyatlarida asosiy kuch tabiiy muhitga moslashish bo'lgan bo'lsa, keyinchalik mehnat, til va madaniyat asosida ijtimoiy birliklar shakllandi. Jamiyat doimo o'zgarishda, harakatda bo'lgan tizim bo'lib, har bir davrda yangi muammolar, yechimlar va yo'nalishlarni yuzaga chiqaradi. Jamiyat tushunchasini tahlil qilishda uni faqatgina odamlar yig'indisi sifatida emas, balki muayyan maqsad, qadriyat va manfaatlar asosida birlashgan ijtimoiy tizim sifatida ko'rish zarur. Inson tabiatdan farqli o'laroq, ongli va maqsadli faoliyat yuritadi. Shu bois u boshqalar bilan o'zaro hamkorlikda yashash zaruratini his qiladi. Ana shu ehtiyoj ijtimoiy birlik — jamiyatni vujudga keltiradi. Jamiyat shakllanishida tarixiy, ekologik, madaniy va dini omillar muhim rol o'ynaydi. Masalan, qadimgi jamiyatlarda urug'-qabila tizimi asosiy ijtimoiy birlik bo'lgan bo'lsa, hozirgi zamon jamiyatlarida demokratik institutlar va fuqarolik jamiyati asosiy tayanch bo'lib xizmat qilmoqda. Bu esa jamiyat doimiy ravishda o'zgaruvchan, dinamik hodisa ekanini ko'rsatadi.

Ijtimoiy soha

Ijtimoiy soha jamiyatdagi insonlar o'rtasidagi munosabatlar tizimidir. Bu soha oiladan tortib ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va axborot tizimlarigacha bo'lgan barcha institutlarni o'z ichiga oladi. Falsafiy tahlilga ko'ra, ijtimoiy soha — bu inson shaxsiyatining jamiyat bilan o'zaro munosabati, jamiyatda o'z o'rnini topishi va jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini anglatadi. Shaxs va jamiyatning o'zaro bog'liqligi doimiy harakatda bo'lib, bu harakat ijtimoiy taraqqiyotga olib keladi.

Iqtisodiy soha

Iqtisodiy soha — bu jamiyat hayotining moddiy asosini tashkil etadi. Mehnat, ishlab chiqarish, taqsimot va iste'mol kabi elementlar orqali jamiyat o'z ehtiyojlarini ta'minlaydi. Falsafiy yondashuvda iqtisod nafaqat moddiy boylikni yaratish, balki insonning yaratuvchanlik salohiyatini namoyon etish vositasi sifatida qaraladi. Inson

mehnati orqali tabiatni o'zgartiradi, o'z ehtiyojlariga moslashtiradi. Bu esa jamiyatda yangi qadriyatlar, ehtiyojlar va ijtimoiy munosabatlarning shakllanishiga olib keladi.

Siyosiy soha

Jamiyatning siyosiy sohasi uning boshqaruv tizimi, hokimiyat taqsimoti, fuqarolik erkinliklari va qonun ustuvorligi bilan bevosita bog'liqdir. Siyosiy sohaning asosiy vazifasi — jamiyatda ijtimoiy muvozanatni ta'minlashdir. Falsafa nuqtayi nazaridan siyosat — bu jamiyatdagi adolatni qaror toptirish vositasi bo'lib, u axloqiy me'yorlar bilan uyg'un bo'lishi kerak. Platon va Arastu singari mutafakkirlar siyosatni eng oliy san'at deb hisoblashgan, chunki u butun jamiyat hayotini boshqaradi.

Ma'naviy soha

Ma'naviy soha — bu jamiyatning ruhiy, axloqiy va intellektual asosidir. Din, axloq, san'at, falsafa, adabiyot va ilm kabi sohalar insonning ichki dunyosini boyitadi. Falsafiy tahlilda ma'naviyat insonni inson qiladigan asosiy kuch sifatida qaraladi. Ma'naviy qashshoqlik moddiy boylikning ko'pligi bilan qoplanmaydi. Jamiyat qanchalik rivojlangan bo'lmasin, agar u ma'naviy jihatdan tubanlashsa, bu halokatga olib keladi. Shu bois jamiyatning barqarorligi va taraqqiyoti, eng avvalo, ma'naviy qadriyatlarning kuchiga bog'liqdir.

Jamiyat – bu insonlarning ongli faoliyati natijasida shakllanadigan, tarixiy taraqqiyot davomida rivojlanib boradigan murakkab tizimdir. U o'z tuzilmasida turli sohalarni mujassam etadi va bu sohalar o'zaro bog'liq holda jamiyatning barqarorligini ta'minlaydi. Har qanday jamiyatda insonlar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalar markaziy o'rinda turadi; bu munosabatlar orqali odamlar bir-biri bilan hamkorlik qiladi, hayot tarzini shakllantiradi va ijtimoiy institutlar orqali o'zaro ta'sirchan tizimga aylanadi. Shu bilan birga, bu jarayonda iqtisodiy omillar asosiy harakatlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi, chunki jamiyatning taraqqiyoti mehnat faoliyati, ishlab chiqarish, moddiy resurslar taqsimoti va mehnat natijasining iste'moli bilan chambarchas bog'liqdir. Iqtisodiy hayotda yuz beradigan har qanday o'zgarish bevosita siyosiy tuzum va boshqaruv shakllariga ta'sir ko'rsatadi. Davlat tomonidan olib boriladigan siyosat – jamiyatdagi manfaatlar muvozanatini saqlash, tartib va barqarorlikni ta'minlash, qonun ustuvorligini qaror toptirish orqali iqtisodiy va ijtimoiy hayotning

muvofigligini ko'zlaydi. Bunday siyosiy tartibot esa insonlar ongida ma'naviy qadriyatlarning shakllanishiga zamin yaratadi. Axloqiy me'yorlar, diniy qarashlar, milliy urf-odatlar, ilm-fan va madaniyatning taraqqiyoti – bularning barchasi jamiyatning ichki dunyosini boyitadi va uni faqat tashqi tuzilmasi bilan emas, balki ichki ruhiy-ma'naviy qiyofasi bilan ham yuksaltiradi. Bu sohalarning har biri boshqa birini to'ldiradi: ijtimoiy barqarorlik iqtisodiy imkoniyatlardan, iqtisodiy farovonlik siyosiy boshqaruvdan, siyosiy barqarorlik esa ma'naviy qadriyatlardan oziqlanadi. Shu bois, jamiyatni anglashda uni alohida qismlarga ajratmasdan, balki yagona, bir-biriga bog'langan tizim sifatida ko'rish zarur.

Xulosa

Jamiyat – bu faqat tashqi tuzilmalardan iborat bo'lgan tizim emas, balki ichki ma'naviy, axloqiy va madaniy qatlamlarga ega tirik organizmdir. Uning har bir sohasi – ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy yo'nalishlar – bir-birini to'ldiradi va o'zaro uyg'unlikda mavjud bo'lmasa, jamiyatning sog'lom taraqqiyoti mumkin emas. Falsafiy yondashuv orqali jamiyatga nazar solish bizga uning chuqur qatlamlarini, ichki harakatlantiruvchi kuchlarini anglash imkonini beradi. Inson – bu jarayonlarning markazida turuvchi asosiy omil bo'lib, jamiyat rivojining yo'nalishini ham, uning mazmunini ham belgilab beradi. Shu boisdan, har qanday islohot, o'zgarish yoki yangilanish, avvalo, insonning o'zini anglash darajasi bilan boshlanishi kerak. Yuksak madaniyatli, axloqiy barkamol va tafakkurli fuqarolar mavjud bo'lgan jamiyatgina barqarorlik va taraqqiyot sari yo'naladi. Shu ma'noda, jamiyatni chuqur falsafiy tahlil qilish – faqat ilmiy zarurat emas, balki taraqqiyotning muhim omilidir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirov, N. Falsafa asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
2. Xojiahmadov, N. Jamiyat va taraqqiyot. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
3. G'ofurov, Q., Jo'rayev, B. Ijtimoiy fanlar asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
4. To'raxo'jayev, S. Falsafa: jamiyat, tafakkur va qadriyatlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2021.
5. Karimov, I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

6. Platon. Davlat. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2014.
7. Hegel, G.V.F. Falsafa tarixi. – Moskva: Mysl', 2001.
8. Durkheim, E. Jamiyat tuzilmasi va funksiyasi. – Toshkent: Fan, 2016.
9. Aristotel. Siyosat. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
10. Internet manbalari: www.philosophy.uz; www.academia.edu – falsafa va jamiyatshunoslikka oid ochiq ilmiy maqolalar (2023–2024 yillar).